

Ірина БОРЩ

**СПІВПРАЦЯ ВАДИМА МОДЗАЛЕВСЬКОГО
ТА ВОЛОДИМИРА МІЯКОВСЬКОГО
В ГАЛУЗІ АРХІВНОГО БУДІВНИЦТВА
ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1918–1920)**

Імена В. Л. Модзалевського і В. В. Міяковського широко відомі вченим-гуманітаріям України, близького і далекого зарубіжжя¹. Ці непересічні особистості залишили помітний слід в українській історіографії, джерелознавстві, літературознавстві, мистецтвознавстві, генеалогії, геральдиці, біографістиці, музейній і архівній справі. І хоч кожному з них осібно присвячено численні праці українських і зарубіжних науковців, залишається не дослідженою їхня співпраця на ниві архівістики, результати якої значною мірою вплинули на розвиток архівного будівництва 1918-го–1920-х років і склали підґрунтя подальших “архівних заслуг” В. В. Міяковського. Не можна не погодитися зі справедливою думкою відомого київського вченого С. І. Білоконя: “В українському архівному світі 20-х років немає постаті, вагомішої за Володимира Варламовича Міяковського”². Однак, лише почасти... Адже до передчасної смерті свого друга, колеги, вчителя – Вадима Львовича Модзалевського, котрий пішов у вічність 38-річним, але встиг зробити стільки, скільки інші не спромоглися за все життя, він завжди мав перед собою взірць самовідданої праці. Майже три роки в екстремальних для розвитку архівної справи умовах (1918–1920) вони працювали пліч-о-пліч, долаючи труднощі й плекаючи надію на втілення найсміливіших ідей щодо цивілізованих підходів до архівного будівництва й збереження документальної пам’яті українського народу. Їхня дружба, якщо вірити астрологам, була визначена Космосом: яскраве горіння полум’я (В. Л. Модзалевський) підтримувало повітря (В. В. Міяковський); енергія, інтелект, прагнення досконалості Овена й Близнюків сприяли взаєморозумінню та плідній співпраці. При цьому чи не найважливішим було однаково серйозне усвідомлення ними ролі архівних документів у створенні об’єктивної історії України, шанобливе ставлення до історичних пам’яток, відданість архівній справі. “Сам факт двухлетнего существования на Украине специального архивного учреждения – ... большой шаг вперед в отношении хода и развития архивных идей, и я счастлив, что мне пришлось быть около этого дела в течение полутора лет”, – писав В. Л. Модзалевський про свою роботу на посаді голови Бібліотечно-архівного відділу й Головного архівного управління (травень 1918 р. – жовтень 1919 р.)³. “Архіви, це та справа, якій присвятив я ліпші роки свого життя. Це теж потішає мене. Все-таки щось зробив, прожив не марно – я завжди був захоплений цією працею. В цьому ж житті, в цьому ж щастя”, – стверджував навіть у найскрутніші хвилини свого життя В. В. Міяковський⁴. В усіх документах того часу, пов’язаних із проблемами архівістики, їхні імена стоять, як правило, поряд.

Вадим Модзалевський

Багато спільного було в них і на життєвих шляхах: дворянське походження, гуманітарна освіта, праця в Петербурзі, арешт, участь у роботі Історичного товариства Нестора-Літописця, Українського наукового товариства в Києві, постійних комісій Української академії наук, розробленні концепції Українського археологічного інституту, підготовці журналу “Наше минуле”, нарешті – найголовніша справа життя – праця на ниві архівістики. Та й до зустрічі в Києві їх вели різні, але подібні шляхи...

Вадим Львович Модзалевський народився 28 березня 1882 р. у Тифлісі в родині відомого педагога і мовознавця, автора популярного підручника “Очерки воспитания и обучения” Лева Миколайовича Модзалевського та представниці українського шляхетного роду Константиновичів. Як зазначав О. П. Оглоблин, “він походив зі старого українського козацького роду, предки якого відігравали видатну роль в житті Стародубщини XVII–XVIII ст.”⁵. Зростав хлопчик у Петербурзькій губернії, в батьківському маєтку Гарі (с. Івановське Гдовського повіту). З дитинства на нього чекала військова кар’єра: він закінчив I Кадетський корпус (1898) та Миколаївське інженерне училище в Петербурзі (1902). Зважаючи на українське походження, місцем служби обрав Київ. Виконання обов’язків офіцера 14-го саперного полку поєднував з інтенсивними науковими заняттями, архівною евристиком, віддаючи перевагу студіюванню документів з історії України. Детально досліджував побутову історію Лівобережжя, весь вільний час просиджуючи над рукописами О. М. Лазаревського в Університетській бібліотеці. Незабаром в “Русском биографическом словаре”, “Киевской Старине”, “Трудах Полтавской ученой архивной комиссии” побачили світ його перші наукові публікації⁶. Їх оцінку науковим світом засвідчує обрання молодого дослідника 1903 р. членом Чернігівської губернської вченої архівної комісії, 1904 р. – Полтавської губернської вченої архівної комісії, 1905 р. – Історичного товариства Нестора-Літописця, 1907 р. – дійсним членом Українського наукового товариства у Києві. Як справедливо зазначає О. Б. Коваленко, “в кругах историков и любителей старины за Модзалевским начинает закрепляться репутация талантливого и многообещающего преемника А. М. Лазаревского”⁷. Кардинально протилежно сприймало студії В. Л. Модзалевського військове начальство, яке не могло припустити, “чтобы офицер ходил заниматься в библиотеку”⁸. 1 листопада 1906 р. за підозрою в участі в діяльності об’єднаного органу військових організацій РСДРП – “Київського військового колективу”, виданні нелегального органу військової організації “Голос солдата”, розповсюдженні революційної літератури його було заарештовано й ув’язнено у військово-політичній тюрмі Косий капонір. Через тиждень підпоручика Модзалевського звільнили за недоведеністю провини і відсутністю речових

доказів. Відтак після вимушеного від'їзду до північної столиці 5 років працював як офіцер-вихователь у Кадетському корпусі, мріючи про наукову роботу та повернення до рідної України. Сенсом життя в цей період стали для нього генеалогічні студії, дослідження історії українських шляхетських родів. Результативність наукових занять забезпечували багаті фонди петербурзьких архівів і бібліотек, підтримка петербурзьких аристократів українського походження, допомога старшого брата, Бориса Львовича, відомого літературознавця. Відтак уже 1908 року побачив світ перший том “Малоросійського Родословника” – “справжньої енциклопедії історії лівобережно-українського шляхетства XVII–XIX ст.”⁹.

1909 р. невтомного дослідника було обрано членом Історико-родовідного товариства в Москві. Саме в цей період, 3 січня 1909 р., відбулось епохальне знайомство, яке, поза сумнівом, вплинуло не лише на подальшу долю Модзалевського, а й на розвиток архівної справи в Україні. Продовжуючи збирати матеріали до наступних томів, В. Л. Модзалевський потрапив до флігель-ад'ютанта російського імператора, полковника Кавалергардського полку П. П. Скоропадського. Як свідчать щоденникові записи, зроблені В. Л. Модзалевським, обидва любителі української минушини були задоволені визначеними напрямками співпраці: Скоропадський обіцяв сприяння виданню наступних томів “Родословника”, а Модзалевський погодився зайнятись історією роду та підготовкою до видання родинного архіву Скоропадських¹⁰. Відтоді, вже з березня 1909 р. і до грудня 1917 р. (а не впродовж планованих двох років) Вадим Львович допомагав майбутньому гетьманові Української держави як людина, обізнана “у архівно-генеалогічних справах”¹¹, збирати родинний архів. 1911 р. вийшов другий том “Родословника”, було зібрано матеріали для наступних томів. Але наукові інтереси В. Л. Модзалевського були ширші “за рамці генеалогічних і геральдичних студій”¹², та й клопітна праця вихователя відбирала сили, нездоровий петербурзький клімат шкідливо позначався на здоров'ї, тому він не полишав спроб виїхати на прабатьківську землю.

1911 р., звільнившись у запас в чині капітана, він зміг здійснити свою мрію. Модзалевський переїхав до Чернігова, куди зрештою після неодноразових звернень до П. Я. Дорошенка і М. П. Василенка дістав запрошення від місцевої губернської земської управи на посаду завідувача музею українських старожитностей, що створювався на базі трьох існуючих. Упродовж 1911–1912 рр. він очолював Чернігівський музей українських старожитностей імені В. В. Тарновського, керував справами Чернігівської губернської вченої архівної комісії. Крім того, у квітні 1912 р. він обійняв посаду секретаря Чернігівського дворянського зібрання, що забезпечувала казенне житло, стабільне грошове утримання, вільний час і належні умови (затишний “огромного розміра кабінет в три окна фасада”¹³) для наукової

Володимир Міяковський

роботи. На думку О. П. Оглоблина, “це було надзвичайно щасливе сполучення, яке визначило дальший науковий шлях Модзалевського, вдумливого дослідника історичного минулого Лівобережжя, видатного українського архівіста-археографа й глибокого знавця старого українського мистецтва”¹⁴. Він керував підготовкою до видання четвертого тому щоденника генерального підскарбія Якова Маркевича, розпочатого О. М. Лазаревським¹⁵, видав 3-й і 4-й томи “Родословника”, разом із В. К. Лукомським і Г. І. Нарбутом готував ілюстроване видання “Малоросійського гербовника” з М. Ф. Біляшівським, Г. І. Нарбутом, К. В. Широцьким – двотомник “Український старовинний портрет”. Переїзд В. Л. Модзалевського до Чернігова відіграв значну роль не лише в його особистому житті та наукових студіях, але й позначив початок нового етапу діяльності Чернігівської губернської вченої архівної комісії (ЧГВАК), яка “завдяки його наполегливості й організаційному хисту здобула неабиякий авторитет серед фахівців і як власне архівна установа, і як наукова інституція виразно регіонального спрямування”¹⁶. Впродовж своєї діяльності як наукового секретаря комісії (1911–1918) він відредагував 9–11-й випуски “Трудов Черниговской губернской архивной комиссии”, повністю підготував матеріали до 12-го випуску; за його редакцією вийшли “Отчеты о деятельности” Комісії за 1913–1915 рр. Учений ініціював створення у квітні 1914 р. спеціального “архівного бюро” для координації роботи з обстеження відомчих архівів на периферії з метою поліпшення умов їх зберігання; за його активною участю розпочато розроблення програми огляду архівів Чернігівської губернії (1914). З ініціативи В. Л. Модзалевського 10-й том “Трудов” ЧГВАК збагатився новим археографічним розділом – “Материалы и заметки”, призначеним для публікації документів приватних архівів і колекцій. Том 9 являв собою збірник документів з історії звільнення селян, а перша частина 12-го – це матеріали до біографії стародубського полковника Тимофія Олексійовича. А. В. Верзилов влучно охарактеризував ці роки як “найблискучіший період діяльності Чернігівської вченої архівної комісії”¹⁷. Виконання далекоглядних планів наукової роботи поставила під загрозу Перша світова війна, про що свідчить і щоденник Модзалевського 1914–1917 рр., сповнений найсумніших передчуттів. Нові надії дала йому революція. Вадим Львович з головою поринув у вир чернігівського громадсько-політичного життя: керував справами Губернського виконавчого комітету, брав участь у роботі Ради при Губернському комісарі, секретарював у Комісії по справах виборів до Українських та Російських Установчих Зборів, виконував обов’язки військового цензора, з травня 1917 р. – губернського комісара з охорони пам’яток мистецтва і старовини на Чернігівщині. Створений за ініціативою В. Л. Модзалевського на основі “Черниговского отдела Общества сохранения в России памятников искусства и старины”¹⁸ місцевий відділ Комітету з охорони пам’яток старовини і мистецтв очолив Г. В. Стаднюк, до його складу входили П. Я. Дорошенко, В. М. Елланський та ін.

Усвідомлюючи загрозу національній культурній спадщині, Вадим Львович зосередився на пам’яткоохоронній діяльності, опікувався збереженням місцевих архівів і бібліотек. Водночас він брав активну участь у роботі Чернігівської “Просвіти”, як голова ради видавців “Просвіти” ініці-

ював створення видавництва “Сіверянська думка”, організував курси українознавства й виставку української старовини та мистецтва, популяризує українське мистецтво, листувався з повітовими і місцевими земельними комітетами щодо організації охорони маєтків у с. Сваркові – М. Марковича, с. Баничах – П. Дорошенка, с. Качанівка – О. та М. Олівих та ін., збереження фамільних архівів. Результатом захоплення вченого українським мистецтвом стали видані в Чернігові праці “Украинское искусство” (1917), “Основні риси українського мистецтва” (1918). З вересня 1917 р. він постійно підтримував стосунки зі створеним у структурі Міністерства народної освіти (МНО) Української Центральної Ради Архівно-бібліотечним відділом (голова – О. С. Грушевський), повідомляючи про “архівні збірки” Чернігівщини й засвідчуючи свою небайдужість до долі “документальної пам’яті народу”, глибокі знання, колосальну ерудицію. Неабиякий досвід роботи давав йому підстави розраховувати на “яку-небудь посаду архівного чи наукового характеру” в Києві, оскільки залишатися через ускладнення політичного становища в Чернігові йому було небезпечно. Запрошення “негаймо виїхати в Київ [на] посаду голови Секції [при] Архівному відділі”¹⁹ він отримав на початку квітня. Проте доля розпорядилася так, що в травні 1918 р. він очолив у Києві не лише архівну секцію, а відділ у цілому.

Життєвий шлях Володимира Варламовича Міяковського розпочався 17 липня 1888 р. у містечку Ковелі на Волині. Майбутній літературознавець та історик-архівіст народився в родині мирового посередника, близької до сім’ї Косачів. Здобуття освіти розпочав у місцевій гімназії, продовжив – у Київській першій гімназії. З юнацьких років відзначався сильним характером, принциповістю та готовністю до самопожертви²⁰. Після закінчення зі срібною медаллю гімназії 1906 р. (того року помер його батько) вступив до юридичного факультету Університету св. Володимира в Києві. Звідти незабаром перейшов на історико-філологічний факультет Петербурзького університету, де тоді викладали відомі російські та українські науковці. Суспільно активний, він не залишався осторонь громадського життя, більше того – завжди перебував у його вирі. За участь у забороненій демонстрації, присвяченій вшануванню пам’яті Л. М. Толстого, Володимир Міяковський на рік був звільнений і висланий під поліцейний нагляд до Полтави. Сфера його занять кардинально змінилася. Та, як зазначала Л. Залеська-Онишкевич, “цю життєву ситуацію він зумів використати для своєї наукової діяльності в двох ділянках. По перше, будучи раніше зацікавленим у ентомології, він дістав працю в полтавській агрикультурно-біологічній станції, де він досліджував шкідників пшениці і плодкових дерев. Правдоподібно, що методика такої праці – концентрація над мікроскопічними об’єктами і збирання фактів про них – стали йому в пригоді в інших ділянках, підсилюючи його особисту увагу до деталей та до методологічної упорядкованості”²¹. Крім того, рік “вимушеного відпочинку” В. В. Міяковський використав для дослідження творчості О. М. Радіщева, підготувавши кілька розвідок про російського письменника. Повернувшись до Петербурга для продовження навчання, він вступив до студентського українського гуртка – київського земляцтва, членами

якого були Волковський, Глоба, Михайленко. Долею судилося, щоб саме до цього гуртка звернувся М. С. Грушевський з проханням про допомогу в переписуванні польських архівних документів XIX ст. Імовірно, виконання замовлення видатного вченого не лише дало певний досвід роботи з архівними документами, а й визначило надалі захоплення Міяковського архівами, “з якими він від того часу майже завжди пов’язаний”²². По закінченню університетського курсу та річних курсів С.-Петербурзького учбового округу В. В. Міяковський викладав у жіночій гімназії Є. І. Пескової, вступив до Всеросійського учительського союзу. Водночас продовжував за дорученням Російської Академії наук дослідження творчості Радіщева та його доби. Водночас цікавився українськими проблемами. Перші праці Міяковського з україністики (рецензії на збірки Х. О. Алчевської) з’явилися 1912 р. у редактованому С. В. Петлюрою часопису “Украинская жизнь”. З 1916 р. Міяковський працював у Комісії для наукового описування архіву Міністерства освіти під керівництвом С. Ф. Платонова. Згодом керував описуванням архівних документів фонду Цензурного управління у Російському державному видавничому цензурному архіві. Почерпнута із цього фонду архівна інформація склала підґрунтя наступних розвідок на ниві україністики (про заборонені цензурою рукописи “Малоросійський лексикон” Каленика Шейковського, про працю гетьмана Петра Дорошенка, про історію цензурного дозволу на видання Леонідом Глібовим щотижневої громадсько-літературної газети “Чернігівський листок”), що їх видрукував 1917 р. журнал “Україна”, редактований М. С. Грушевським. Того ж року В. В. Міяковський з дружиною Інною Леонтіївною переїхав до українського містечка Переяслав. Співпрацюючи з Комітетом охорони мистецтва і старовини, збирав матеріали за темою “Духовна культура 1860–1870-х років”. Невздовзі оселився в Києві.

Зустрілися В. Л. Модзалевський і В. В. Міяковський у травні 1918 р., коли В. Л. Модзалевський прибув з Чернігова, щоб очолити Архівно-бібліотечний відділ, а В. В. Міяковський обійняв у цьому відділі посаду “фаховця по архивознавству”²³. Відтоді розпочалася співпраця цих двох непересічних особистостей – на ниві архівістики, зокрема, і культурного будівництва в цілому. Як уже згадувалося, запрошення на відповідальну посаду голови архівної секції Бібліотечно-архівного відділу було направлене Вадиму Львовичу ще представником уряду Центральної Ради (заступником міністра освіти П. І. Зайцевим) 4 квітня 1918 р., а працювати йому довелося вже за доби Гетьманату на чолі Архівно-книжково-бібліотечного відділу.

Задекларовані в “Грамоті до всього українського народу” політичні й соціальні реформи, на які була орієнтована діяльність гетьмана П. П. Скоропадського, вимагала рішучих дій і від керівника державного органу управління архівною справою. Як згадував пізніше П. П. Скоропадський, на відповідальні посади йому довго доводилося вибирати людей, бо “один оказывался негодяем, другой – человеком, совершенно неподходящим по своим политическим убеждениям, третий шел только ради жалования, не собираясь работать”²⁴. Вибір гетьманом кандидатури В. Л. Модзалевського на посаду голови Архівно-бібліотечного відділу виявився безпомилко-

вим. Очолений 36-літнім ученим відділ залишався у віданні Міністерства народної освіти, а з червня безпосередньо підпорядковувався новій структурі у складі міністерства – Головному управлінню в справах мистецтва та національної культури (ГУМНК). Закладена в установчих документах ГУМНК думка про його існування як аполітичної, позапартійної, орієнтованої лише на національну ідею²⁵ установи визначала не лише напрями діяльності Архівно-бібліотечного відділу, а й інших архівних установ, очолюваних В. Л. Модзалевським. При цьому домінантою діяльності керівника відділу було визнання архівів поза політикою та безмежна відданість архівній справі.

Найголовнішим завданням архівної секції Архівно-бібліотечного відділу стало проведення 1918 р. загальної докорінної архівної реформи “державного характеру”. Нагальність її впровадження диктувала необхідність “зберегти від дальшого псування і знищення ті скарби, які зараз розкидані по окремих архівах різних відомств і являються для них рідчю важною і непотрібною для біжучих справ”²⁶. Відділ мав у своєму складі, крім В. Л. Модзалевського і В. В. Міяковського, ще двох штатних співробітників: О. С. Грушевського (голова бібліотечної секції), Ю. О. Іванова-Меженка (“фаховець по бібліотекознавству”). Ця “могутня купка” спромоглася завершити розроблення архівної реформи в Україні й розпочати її реалізацію. Проект реформи, підготовлений В. Л. Модзалевським із урахуванням досвіду попередників, передбачав запровадження державної власності на документи, створення в Києві Національного архіву Української Держави з підпорядкованими йому археографічною комісією, губернськими архівами й науковими архівними комісіями на місцях “для керування архівною справою по губерніях”. Комісіям у Чернігові, Полтаві, Катеринославі, Києві, Сімферополі планувалося надати статус державних установ зі збільшенням штату. Кроками щодо реального втілення задумів були проекти Національного архіву, Волинської архівної комісії у м. Острозі (з архівом при ній), “Положення про Архів Південно-Західного Фронту”²⁷. При відділі за ініціативою В. Л. Модзалевського створювалася спеціалізована бібліотека “основних видань по питанням архівознавства і бібліотекознавства”²⁸. Архівна робота становила для нього сенс життя – він жив, “занурившись у старовину” (А. В. Верзилов).

На початкові витрати, пов’язані з архівною реформою, планувалося просити у Ради Міністрів 300 000 крб. Ці кошти мала використовувати Міжвідомча комісія, що організовувалася при ГУМНК для розгляду плану реформи. Проте формування складу комісії затяглося до листопада 1918 р. Зрештою до її складу ввійшли Д. І. Багалій, В. С. Іконников, І. М. Каманін, А. Ю. Кримський, О. І. Левицький, В. З. Завитневич²⁹, В. Л. Модзалевський. Та часу для роботи вже не залишилося.

Паралельно з реформуванням архівної справи відбувалася реформаторська діяльність у інших галузях науки і культури. Однією з найяскравіших подій культурного будівництва доби Гетьманату стало заснування Української академії наук. Створена у травні 1918 р. Комісія для вироблення законопроекту про заснування Української академії наук (голова – В. І. Вернадський, секретар – В. Л. Модзалевський) мала обговорити

й узгодити різні погляди щодо майбутньої наукової установи, виробити концепцію її організації³⁰. Діяльність комісії актуалізувала проблему підпорядкування Національного архіву. В зв'язку з цим було організовано Комісію по розмежуванню справ між Міністерством народної освіти, Головним управлінням у справах мистецтв та національної культури і Академією наук у складі Д. І. Багалія, В. І. Вернадського, П. Я. Дорошенка, І. А. Красуського, М. М. Могилянського, В. Л. Модзалевського, А. Ф. Середи та ін. На першому засіданні 27 липня 1918 р. комісія ухвалила залишити архів у “відомстві Головного Управління як автономну установу, додавши, що призначення Директора Архіву затверджується по рекомендації Академії Наук, і тільки в разі незатвердження двох кандидатів – третій призначається Верховною Радою”³¹. Автономію Національного архіву як державної установи було збережено. Паралельно вирішувалось і питання відомчого підпорядкування Археографічної комісії, голова якої В. С. Іконников наполягав на збереженні автономного статусу. Комісія “по розмежуванню справ” погодилася з думкою П. Я. Дорошенка щодо неможливості підпорядкування її Академії наук і “одногосно ухвалила, що Археографічна комісія повинна бути в відомстві Головного управління”³². Від травня 1918 р. В. Л. Модзалевський очолював і Бібліотечну комісію УНТ, а В. В. Міяковський був її членом, брав активну участь у роботі. Поступово вчені почали все тісніше співпрацювати з Академією наук і УНТ. У вересні 1918 р. за ініціативою В. Л. Модзалевського при УНТ було створено Секцію мистецтв. Поставивши питання про систематичне видання джерел з історії українського мистецтва, метою її діяльності на даному етапі, в умовах громадянської війни, вчений вважав “гуртування молоді, збирання бібліографії по історії українського мистецтва, виданням архівних документів, що стосуються до історії цього мистецтва”³³. Проблему поширення й поглиблення української культури він пов'язував із вихованням національної свідомості, тому як товариш голови секції розгорнув велику наукову та організаційну працю в цьому напрямі. Крім того, В. Л. Модзалевський у травні–червні 1918 р. як член (з правом дорадчого голосу) культурно-просвітньої комісії при Українській мирній делегації на переговорах з РСФРР на чолі з С. П. Шелухіним працював над обґрунтуванням вимог про повернення українських архівних документів з Росії, брав участь у роботі Комісії для розгляду питань про герб та печатку Української Держави.

Найсерйознішою проблемою архівного будівництва залишався брак коштів і фахівців. Забезпеченню архівних установ кваліфікованими працівниками мало сприяти заснування при Національному архіві українського археологічного інституту. Однак такий навчальний заклад було відкрито лише завдяки особистому сприянню міністра освіти М. П. Василенка й зусиллям групи київських професорів 3 листопада 1918 р. розпочав перший навчальний семестр для майбутніх археологів, бібліотекарів, архівістів, мистецтвознавців Київський археологічний інститут (КАІ). Викладати в ньому було запрошено й співробітників Архівно-бібліотечного відділу. Та керівництво КАІ й прихильники концепції українського археологічного інституту (В. Л. Модзалевський, О. С. Грушевський, Г. Г. Павлуцький,

В. Ю. Данилевич та ін.) не дійшли згоди, що зрештою стало однією з причин їх демонстративного звільнення і почасти вплинуло на долю інституту.

Хід підготовки архівної реформи систематично висвітлювався у періодиці. Показовими щодо цього є публікації на сторінках журналу “Наше минуле”, що виходив у київському видавництві “Друкар” упродовж 1918–1919 рр. зусиллями П. І. Зайцева, В. Л. Модзалевського, Г. І. Нарбута, В. В. Міяковського³⁴. Серед публікацій часопису з історії української літератури та історії України – повідомлення про підготовку реформи та спроби фундації Національного архіву співробітниками ГУМНК (1918, №№ 2 і 3), про зусилля в цій царині Архівного відділу ВУКОПМИСу (1919, № 1/2), про спроби створення Української археографічної комісії (1918, №№ 2 і 3) та інші. Водночас В. Л. Модзалевський і В. В. Міяковський оприлюднювали наукові розвідки в часописах “Книгарь”, “Літературно-науковий вісник” та ін.

Нетривале існування Бібліотечно-архівного відділу не залишило часу для практичної реалізації задумів. Значення його діяльності полягало в поглибленні напрацювань попередників з питань архівної реформи, що передбачала централізацію, концентрацію архівних матеріалів у пристосованих архівосховищах у центрі й на місцях, державну власність на архівні документи, створення умов для професійної освіти. Однак доля інституції, визначальними принципами діяльності якої були аполітичність, позапартійність, зосередженість на завданні збереження архівних скарбів, під час “бурного хаотического периода истории”³⁵ не могла не залежати від зміни влади. Хоч для проведення реформи в Архівно-бібліотечного відділу була основа – напрацювання попередників, консультації зі Спілкою російських архівних діячів (через члена Ради Спілки РАД Б. Л. Модзалевського – брата Вадима Львовича – та завдяки відрядженню до Петрограда співробітника Архівно-бібліотечного відділу Ю. Г. Оксмана), наукові сили (О. С. Грушевський, В. В. Міяковський, Ю. О. Іванов-Меженко, Ю. Г. Оксман та ін.), підтримка влади (П. П. Скоропадського, М. П. Василенка, П. Я. Дорошенка), але вирішення політичної ситуації не на користь Гетьманату унеможливило її.

Після приходу до влади уряду Директорії В. Л. Модзалевський і В. В. Міяковський залишилися в штаті Архівно-бібліотечного відділу, пройшовши обов’язкову процедуру звільнення і прийняття на роботу. В січні 1919 р. Вадим Львович, керуючись ідеєю збереження документальних скарбів, подав до уряду доповідну записку про завдання відділу, в якій ще раз виклав основні засади архівної реформи. В ній декларувалися невідкладні заходи в “сфері архівній”: а) концентрація архівних фондів у відомстві ГУМНК (насамперед Губернського правління, Київського генерал-губернатора, Державної варти, Гетьманського штабу та ін.); б) законодавче закріплення державної власності на документи; в) створення Національного архіву на базі Київського центрального архіву зі збільшенням штатів і наданням відповідного приміщення; в) заснування місцевих губернських архівів, архівних комісій для “керування архівною справою по губерніях”; г) надання характеру державних установ зі збільшенням складу співробітників архівним комісіям у Чернігові, Полтаві, Катерино-

славі, Києві, Сімферополі; д) створення міжвідомчої комісії для докладного розроблення всіх питань, пов'язаних з архівною реформою; е) забезпечення збереженості приватних архівних і книжкових колекцій шляхом передання їх губернським архівним комісіям³⁶. Розроблені законопроекти про заснування Національного архіву, допомогу архівним комісіям, поліпшення стану Центрального архіву були подані на затвердження. “Доки не буде здійснено перелічених намірів відділу, він не може провадити свою діяльність продуктивно”, – наголошував В. Л. Модзалевський³⁷. Міністр освіти і мистецтв УНР І. І. Огієнко загалом підтримав ідею реформи, але наприкінці січня під тиском більшовиків уряд Директорії УНР залишив Київ. Модзалевський і Міяковський з ним не вирушили: “київські архівісти під проводом В. Модзалевського залишилися працювати в Архівному управлінні, підпорядкованому відтоді Комісаріату по ГУМНК”³⁸. В лютому 1919 р. В. Л. Модзалевського обрано керуючим справами Постійної комісії для складання біографічного словника діячів української землі (голова – Д. І. Багалій), серед перших співробітників якої були: Ф. Л. Ернст (секретар); члени-редактори П. Я. Стебницький, П. І. Зайцев, В. О. Романовський; члени: К. М. Антонович, Д. М. Щербаківський, В. І. Щербина, І. В. Галант³⁹. Оскільки під час денікінської окупації Д. І. Багалій виїхав до Харкова, очолював комісію фактично В. Л. Модзалевський. Окрім загального керівництва, він редагував окремих томів словника. Комісія стала “офіційним осередком” нарбутівського гуртка “людей рафінованої культури й неабиякого мистецького хисту” (В. О. Романовський, В. В. Міяковський та ін.), що збирався впродовж 1918–1920 рр. у затишному куточку старого Києва, “за брамою святої Софії”. В цей час В. В. Міяковський став членом Постійної комісії для видання пам'яток новітнього письменства (голова С. О. Єфремов), яка розпочала роботу над підготовкою до видання серії “Академічна бібліотека українських письменників”.

У березні 1919 р., після приходу до влади більшовиків і переїзду до Києва радянського уряду, вірний принципу аполітичності архівів В. Л. Модзалевський очолив Архівну секцію ВУКОПМИСу, зливу з Архівним управлінням⁴⁰. В. В. Міяковський взяв відповідальність за найскладнішу ланку роботи – став завідувачем описової підсекції. Робота відділу зосереджувалася на розробленні низки проектів законодавчих положень, необхідних для проведення архівної реформи: “Проекту положення про Всеукраїнський Головний Архів”, “Проекту штатів Всеукраїнського Головного архіву”, “Положення про заснування Губернських Архівів”, інструкцій про впорядкування й описування архівних документів, про використання архівної інформації. У нових проектах ішлося про організацію “єдиного архівного фонду”, створення підпорядкованого НКО УСРР центрального Архівного управління – вищої державної інституції для керівництва архівною справою та губернських архівних управлінь на місцях, заснування Всеукраїнського головного архіву. Визначальним принципом їх діяльності стала організація єдиного архівного фонду, створюваного з переданих у розпорядження секції архівів відомств. Для вивчення досвіду російських колег з підготовки проекту архівної реформи В. В. Міяковського було відряджено до Петрограду⁴¹. Прийнятий 3 квітня 1919 р. Декрет РНК УСРР

“Про передачу історичних та мистецьких цінностей у відання Народного комісаріату освіти” встановлював загальнонародну державну власність на архівні документи і забороняв будь-яке їх знищення без дозволу НКО УСРР в особі Архівної секції ВУКОПМИСу. В зв’язку з реалізацією основних положень цього декрету, прогножуючи виникнення низки питань щодо розподілу “культурного майна”, В. Л. Модзалевський пропонував “скласти тепер же Комісію, яка має намітити основні точки, щодо такого розподілення..., щоб уникнути взаємних суперечок в практичній діяльності, яка має основну, усім однаково дорожу ціль – охорону й захист культурних цінностей на Україні”⁴².

Коли в липні 1919 р. секцію було реорганізовано в Головне архівне управління, начальником управління, директором Всеукраїнського головного архіву і завідувачем Головної книжкової палати став В. Л. Модзалевський, завідувачем бібліотечної секції та бібліографії нового інституту книжкової палати – В. В. Міяковський⁴³. Виокремлене з Архівного відділу ВУКОПМИСу Головне управління архівною справою при НКО УСРР (його “особлива частина”) здійснило останню спробу втілити проект архівної реформи В. Л. Модзалевського, який залишався найпопулярнішим прихильником ідеї цивілізованого поступу архівної справи в Україні. Як свідчив В. В. Міяковський, “за часи більшовиків робота архівного управління перейшла виключно на охорону архівів і перевезення їх до управління”⁴⁴ – проводилася систематична концентрація архівів ліквідованих установ: “в відання управління ...було взято архіви губерніального правління, присутствія по селянських справах, духовної консисторії, духовної академії, семінарії, земської управи та всіх судових установ”⁴⁵. Імовірно, саме тоді В. Л. Модзалевський виявив справу, котра не мала “ні нумеру, ні обгортки, ні початку, ні кінця”, була “розбита, брудна, залита атраментом, написана поганим почерком”⁴⁶. Досвідченому архівістові це не завадило зрозуміти унікальність інформації, що стала підґрунтям його праці про архів Київської духовної консисторії, продовжити яку судилося В. В. Міяковському.

Восени 1919 р. В. Л. Модзалевський став членом академічної Постійної комісії для виучування історії західноруського й українського права (голова – Ф. В. Тарановський, керівничий – І. М. Каманін), де займався виявленням документів військового генерального суду доби Гетьманщини; співпрацював з Археографічною комісією (голова – Д. І. Багалій, керівничий – І. П. Сушицький): Вадим Львович готував до друку “Постанови Полтавського полкового уряду XVII ст.”⁴⁷. У цей час В. В. Міяковський за окремим дорученням УАН студіював архівні документи з історії українського громадянського руху XIX ст. (переважно 1840–1870-х рр.).

Ще більше зблизили Модзалевського і Міяковського труднощі, які їм доводилося долати разом. Осінні місяці 1919 р. стали найскладнішим періодом діяльності Головного архівного управління, часом протистояння з Комітетом охорони пам’яток історії й мистецтв при Університеті св. Володимира на чолі з М. В. Довнар-Запольським, яка, за зауваженням С. З. Заремби, “розпочала травлю українських діячів, вишукувала “більшовизм” у їх діяльності”⁴⁸. Ймовірно, однією (чи не головною) причиною такого стилю діяльності було некоректне визначення компетенції коміте-

ту, яка поширювалася, згідно зі статутом, на “обследование и уяснение коллекций, памятников искусства, старины и архивов, которые были не учтены бывшими Советскими учреждениями и находятся в распоряжении отдельных лиц, принимать предметы и коллекции в свое ведение”⁴⁹. Не сприймалася беззастережно в університеті, попри відповідну постанову Ради комісарів вищих навчальних закладів від 6 серпня 1919 р., спроба перепідпорядкування КЦАДА Головному архівному управлінню – “одно из звеньев общей архивной реформы”⁵⁰. Енергійна діяльність Архівного управління вступала в протиріччя з концепцією комітету. В. Л. Модзалевський з болем назвав цю інституцію “Комитетом для разрушения памятников истории и искусства при Университете св. Владимира”⁵¹. Як представники Архівного управління в засіданнях комітету незмінно брали участь Модзалевський і Міяковський, витримуючи несправедливі звинувачення в роботі “на більшовиків”, друкуванні українських прокламацій, бездіяльності, бюрократизмі й некомпетентності. “Бывая на зтих заседаниях, я чувствовал себя сидящим в застенках, где не брезгают инсинуациями, лишь бы достигнуть каких то мелких личных целей, которые часто нельзя было даже сразу уразуметь”, – констатував В. Л. Модзалевський. Підсвідомо відчуваючи, що ці масовані атаки спрямовані насамперед саме проти нього, він водночас добре розумів завдання очолюваного ним управління перед наукою – врятування джерельної бази задля об’єктивних студій майбутніх істориків.

Після обстеження стану й діяльності Архівного управління головою архівної секції комітету професором М. М. Ясинським його існування постановою Управління народної освіти при “Особом совещании при Главнокомандующем вооруженными силами Юга России” в жовтні 1919 р. було припинено. Згідно з розпорядженням попечителя Київського учбового округу приміщення управління опечатали, співробітників – розпустили. Після повернення до Києва більшовиків “Архівне управління, відновлене у структурі Київської губнаросвіти, втратило свій загальноукраїнський статус. В. Модзалевський до нього так і не повернувся”⁵². Головне архівне управління підвідділу “Книга” губернського відділу народної освіти при Київському губревкомі у грудні 1919 р. очолив В. В. Міяковський і як представник від управління він увійшов до складу Архівної ради, головою якої став В. В. Модзалевський (тепер уже “як представник від Академії Наук”⁵³).

Плідна діяльність В. Л. Модзалевського на ниві архівної справи обірвалася в розквіті, залишилися недописаними наукові праці, невітленими – оригінальні ідеї. За кілька місяців до передчасної смерті він встиг розробити ґрунтовний археографічний проект “видання джерел для історії Лівобережної України”⁵⁴. В документі, поданому до третього відділу УАН, ішлося про необхідність комплексного підходу до публікації історичних джерел, оскільки розпочато роботу над опрацюванням протоколів полкових і міських урядів XVII–XVIII ст. та “збірника декретів давнього Генерального Військового Суду”. Вчений визначив чотири групи документів, що потребували першочергової уваги істориків: щоденники XVIII ст.; генеральні слідства про маєтності 1729–1930 р.; “збірник матеріалів з історії цехів на Гетьманщині»; козацькі компути XVII–XVIII ст.⁵⁵ В. Л. Модза-

левський вказував на місця зберігання документів і наголошував на необхідності укладання в збірниках іменного, географічного та предметного покажчиків, без “яких видавати згадані джерела немає рації”⁵⁶. Втілювати цей план у життя йому не довелося. Вадим Львович помер 3 серпня 1920 р. У пам’яті друзів він залишився назавжди таким, яким знали його в останні роки життя: “Серый костюм, узенький, тесный, бледное с точеными, красивыми чертами лицо, борода длинная; глаза смотрят спокойно, радушно, ласково; видно, только и интересуется его – архив какой-нибудь, да грамота жалованная, да гербок панский”⁵⁷. У докладних вказівках щодо своєї спадщини вчений просив бути виконавцями заповіту “друзів: Івана Тихоновича Волинського, Павла Олександровича Баліцького й Володимира Варлаамовича Міяковського”⁵⁸. Більше того, В. В. Міяковський став його духовним спадкоємцем, котрий опікувався виданням його праць, втіленням ідей, продовженням спільних проектів. Зусилля В. В. Міяковського в цьому напрямку, здавалося, були невичерпними, хоч поряд із основною працею доводилося викладати українську мову в Київському комерційно-му інституті (згодом – Інституті народного господарства), Залізничному комерційно-технічному училищі, працювати в Академії наук, виконувати громадські доручення. Численні зібрання, присвячені пам’яті В. Л. Модзалевського, що проходили, як правило, з ініціативи В. В. Міяковського, засвідчували великий авторитет учених серед наукової громадськості.

Так, 13 вересня 1920 р. на засіданні Архівної ради, яке відбулося після перерви, пов’язаної з передчасною смертю В. Л. Модзалевського, присутні вшанували пам’ять видатного архівіста, проголосили некролог та обговорили його останній незакінчений твір – “До історії архівної справи на Україні”⁵⁹. У день півріччя смерті В. Л. Модзалевського в Софійському соборі було відправлено панахиду. 16 січня 1921 р. на засіданні історичної секції Української Академії наук про праці В. Л. Модзалевського докладно розповідав О. С. Грушевський⁶⁰. 3 серпня 1921 р., у роковини смерті видатного архівіста й генеалога, в приміщенні УАН (вул. Володимирська, буд. 56), у бібліотеці імені В. Б. Антоновича, на відкритому спільному засіданні Архівної ради УАН та Історичного товариства Нестора-Літописця з науковими доповідями виступили М. П. Василенко – “Пам’яті В. Л. Модзалевського”, В. О. Романовський – “Історичні праці В. Л. Модзалевського”, Д. М. Щербаківський – “Праці В. Л. Модзалевського по історії українського письменства”, В. В. Міяковський – “Науково-організаційна робота В. Л. Модзалевського”, В. М. Базилевич – “В. Л. Модзалевський – генеалог”⁶¹. Ґрунтовними були й наміри В. В. Міяковського щодо публікації праць В. Л. Модзалевського, яким не зрадив, навіть пройшовши крізь жорна сталінських таборів. Серед перших видавничих проектів очолюваного В. В. Міяковським Київського центрального історичного архіву і Київського відділу редколегії Укрцентрархіву (О. Ю. Гермайзе, В. В. Міяковський, В. О. Романовський) був збірник “З обсягу архівознавства. Статті і матеріали В. Л. Модзалевського” (вступна стаття й примітки В. В. Міяковського, 3 друк. арк.)⁶².

Водночас величезні зусилля цієї, за характеристикою М. П. Василенка, “цінної, енергійної, преданої ділу людини”, “правої руки покійного В. Л. Модзалевського”⁶³, зосереджувалися навколо організації архівної

справи. Завдання очолюваної ним установи В. В. Міяковський вбачав у втіленні положень архівної реформи: реєстрації та охороні архівів; управлінні архівами, підпорядкованими управлінню; концентрації архівних фондів; утилізації паперів, що не мали історичного значення. Він першим поставив питання про необхідність скликання 1920 р. архівного з'їзду, що відбувся лише через шість років⁶⁴.

Втіленням задуму В. Л. Модзалевського щодо створення системи професійної освіти архівістів можна вважати організацію В. В. Міяковським при Київському центральному історичному архіві ім. В. Б. Антоновича 1923 р. історико-архівного семінару, до керівництва яким він запросив колегу по роботі в академічних установах професора О. Ю. Гермайзе.

В. В. Міяковський продовжив також іншу, розпочату разом із В. Л. Модзалевським, роботу: працював редактором історично-літературної частини Комісії Біографічного словника, виконував обов'язки члена Археографічної комісії ВУАН, його обрали секретарем Комісії для дослідів над громадськими течіями 1840–1860-х рр. (голова – С. О. Єфремов), секретарем Комісії студіювання архівних джерел Всеукраїнського археологічного комітету. Уже став хрестоматійним змальований у спогадах О. П. Оглоблина образ В. В. Міяковського, який засніженими київськими вулицями, рятуючи архів губернського правління, “тягне санчата з паперами та книжками”. І в цьому – теж, здається, живуть ідеї Модзалевського. У вересні 1922 р. саме В. В. Міяковському було доручено перевезти до Петербургу в розпорядження РАН рукопис 3-го тому праці В. С. Іконникова “Русская историография”. Посланець виконав доручення, але праця так і не побачила світу. 15–17 березня 1925 р. він представляв із правом дорадчого голосу українських архівістів на Першому з'їзді архівних діячів РСФРР у Москві, уже тоді мріяв про створення Музею архівознавства. В лютому 1926 р. розпочав роботу в складі комісії історії книги в очолюваному Ю. О. Меженком Українському науковому інституті книгознавства. В жовтні 1927 р. учений став членом постійної комісії з історії української кооперації і науково-дослідної кафедри кооперації П. Н. Пожарського при Київському кооперативному інституті ім. В. Я. Губаря. “Найбільшим почином” В. В. Міяковського другої половини 1920-х років у музейній справі була організація за дорученням Науково-дослідного інституту Тараса Шевченка першого в Україні державного літературно-меморіального будинку-музею – Музею Тараса Шевченка.

Плідна подвижницька діяльність історика-архівіста припинилася 20 серпня 1929 р. з незаконним арештом, пов'язаним із горезвісним процесом Спілки визволення України. Вирок суду позбавляв його волі на 5 років. Так В. В. Міяковський став в'язнем Свирлагу ВГПУ в Карелії. Повернувшись до Києва 1933 р., працював як статистик у дослідній медичній установі. До архівної праці повернувся лише під час німецької окупації. В. В. Міяковський очолив головний історичний архів імені В. Б. Антоновича, плекаючи надію відродити традиції української архівістики доби визвольних змагань. Він підтримав розроблений М. Ф. Яновським проєкт курсів підвищення кваліфікації архівістів, на яких планував викладати історію архівного законодавства, історію архівної справи, археографію⁶⁵. Плекав надію також видати два томи ювілейного наукового збірника,

присвяченого 100-літтю Археографічної комісії та Архіву давніх актів і 25-літтю Головного історичного архіву. До першого тому – “Дослідження та публікації в галузі історії архівів” – передбачалося включити розвідки та документи, пов’язані з історією архівної справи чи окремих архівів, мемуари архівних діячів, дослідження про відомих архівістів. Другий том – “Дослідження в галузі методики архівознавства, бібліографії архівної справи, словник архівних діячів” – мав включити оригінальні статті з проблем архівознавства, “стислі огляди сучасного стану того чи іншого питання”, бібліографію архівознавчої літератури, біографічний словник⁶⁶. Водночас В. В. Міяковський вдався до спроби відновити видання журналу з історії, літератури, культури “Наше минуле”, переклав українською мовою й готував до друку у відділі “Наше минуле” 8-ї книги журналу “Український засів” щоденник Модзалевського з передмовою О. П. Оглоблина⁶⁷. Ці проекти лишилися не втіленими. 1943 р. Володимир Варлаамович назавжди залишив Київ.

Далі були Львів, Прага, Аугсбург, Мюнхен. Складнощі долі емігранта не вплинули на його вірність архівістиці. Навпаки, він розпочав працю, здійснити яку було під силу хіба що цілій установі, – В. В. Міяковському “випала місія уфундувати перше сховище повоєнної еміграції – Архів-музей Української вільної академії наук”⁶⁸. Для “Енциклопедії архівознавства” (Сарсель, 1949) учений готував статтю “Архіви та архівна справа”, опубліковану під псевдонімом В. Порський. Він першим порушив питання про витоки “національної архівістики”, пов’язуючи їх із розбудовою української державності в 1917 р. Безпосередній учасник архівного будівництва тієї доби, В. В. Міяковський, високо цінуючи внесок В. Л. Модзалевського, назвав його першим головою Архівно-бібліотечного відділу, не згадуючи про О. С. Грушевського та його ідеї, хоч згадував “опальних” П. В. Клименка, В. В. Дубровського та ін. Висновки вченого не відповідали усталеним догматам радянської історіографії, й положення статті тривалий час залишалися поза увагою науковців. 1947 р. В. В. Міяковського – “воїна на барикадах змагань за остаточну перемогу української наукової Правди” (О. Домбровський) – було обрано дійсним членом НТШ, 1948 р. – дійсним членом УВАН. Учений багато працював як науковець: писав про Є. Плужника, Д. В. Антоновича, В. В. Дорошенка та ін. 1950 р., після одержання дозволу на діяльність УВАН у США, В. В. Міяковський переїхав до Нью-Йорку. Гідною подиву й поваги була його праця в Архіві-музеї УВАН, що став справжнім пам’ятником ученому. Він мріяв передати частину його фондів до вільної України...

22 березня 1972 р. Володимира Варлаамовича не стало. Він помер у Нью-Йорку, в шпиталі св. Луки. Лише через 17 років, 1989 р., на Батьківщині його було реабілітовано. Нині, коли українська історична наука намагається позбутися білих і чорних плям, до творчої спадщини й долі В. В. Міяковського і В. Л. Модзалевського дослідники звертаються все частіше. Обом цим особистостям були притаманні “хист, широчінь, стійкість, працьовитість та вміння провести в життя свої плани, спрямовані на опрацювання української історії, на вивчення джерел, на організацію наукових інституцій, на охорону і врятування архівів і пам’яток старовини”⁶⁹. Імена Вадима Модзалевського і Володимира Міяковського посіли чільне місце в

пантеоні видатних вітчизняних учених. Та це – лише перші кроки в дослідженні діяльності непересічних особистостей, яким “доля судила майже ціле життя займатися збиранням і публікацією історично-документальних матеріалів”⁷⁰. Комплексне вивчення внеску В. Л. Модзалевського і В. В. Міяковського в українську історичну науку, розбудову архівної, бібліотечної, музейної справи, як і видання їхньої творчої і документальної спадщини, – за молодими науковцями. Сподіваємося, в недалекому майбутньому.

¹ Коваленко О. Б. Модзалевський як історик України // УІЖ. – 1972. – № 4. – С. 121–123; *Його ж.* В. Л. Модзалевский как историк и источниковед: Дисс. ... канд. ист. наук. – К., 1979. – 223 с.; *Його ж.* Вадим Модзалевський і розвиток архівної справи на Північному Лівобережжі України за доби визвольних змагань // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.) Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 208–213; *Його ж.* Модзалевський Вадим Львович // Українські архівісти: Біобібліогр. довід. – Вип. 1. – К., 1999. – С. 235–236; Коваль О. М. В. Л. Модзалевський і архівна реформа в Україні (1918–1920 рр.) // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. (19–20 листопада 1996 р.). У 2 ч. – К., 1997. – Ч. 1. – С. 253–260; *Його ж.* Вадим Львович Модзалевський (до 115-ої річниці від дня народження) // Студії з арх. справи та документознавства. – 1997. – Т. 2. – С. 110–115; Белокин С. И. Генеалогические материалы в архиве В. Л. Модзалевского // АЕ за 1979 год. – М.: Наука, 1981. – С. 266–273; *Його ж.* Матеріали в історії мистецтва в архіві В. Л. Модзалевського: Етюди з мистецтвознавчого джерелознавства // Укр. археогр. щорічник. Нова серія. – Вип. 1. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 186–210; *Його ж.* Вчений, якого я люблю: [Про Вадима Модзалевського] // Україна: Наука і культура. – Вип. 29. – К., 1996. – С. 240–249; *Його ж.* Модзалевський В. Л. // УЛЕ // Т. 3. – К.: УРЕ ім. М. Бажана, 1995. – С. 400; *Його ж.* Ім'я з-поза меж УРЕ // Книжник. – 1991. – № 1. – С. 22–23; *Його ж.* Архівіст Володимир Міяковський // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби Визвольних Змагань. 1917–1921 рр.: Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 213–222; *Його ж.* Володимир Міяковський – діяч української книги // Вісник Книжкової палати. – К., 1998. – № 2 (20). – С. 39–43; *Його ж.* Таємниці архівів не вічні...: [Про В. Міяковського] // Сучасність. – 1998. – Ч. 10 (450). – С. 57–80 та ін.

² Белокин С. И. Архівіст Володимир Міяковський ... – С. 213.

³ Лист В. Модзалевського професору Київського університету св. Володимира В. Данилевичу про діяльність і ліквідацію Головного архівного управління // Пам'ятки. – 1998. – Т. 1. – С. 143.

⁴ Залеська-Онишкевич А. Володимир Міяковський (1888–1972) // 125 років Київської укр. академічної традиції 1861–1986: Зб. / Ред. М. Антонович. – Нью-Йорк, 1993. – С. 526.

⁵ Оглоблин О. П. Вадим Модзалевський (1882–1920) // Наші дні. – 17 жовтня.

⁶ Модзалевский В. Павел Леонтьевич Полуботок // Русский биографический словарь. – Спб., 1903; КС. – 1904. – № 3. – Т. XXXIV, отд. 1. – С. 315–347; № 4. – Т. XXXV, отд. 1. – С. 1–35; № 5. – Т. XXXV, отд. 1. – С. 193–230.

⁷ Коваленко А. Б. В. Л. Модзалевский как историк и источниковед... – С. 3.

⁸ ІР НБУВ, ф. XIV, спр. 64839, арк. 1–1 зв.

⁹ Оглоблин О. П. Вадим Модзалевський (1882–1920)....

¹⁰ Див.: Коваленко О. Б. Павло Скоропадський і Вадим Модзалевський: Останній гетьман. – К., 1993. – С. 257–260; Папакін Г. В. Павло Скоропадський як діяч

архівної справи (до правомірності формулювання питання) // Арх. та бібл. справа в Україні доби визвольних змагань. – К., 1998. – С. 171–172.

¹¹ Папакін Г. В. Павло Скоропадський як діяч архівної справи (до правомірності формулювання питання)... – С. 17.

¹² *Оглоблин О. П.* Вадим Модзалевський (1882–1920) ....

¹³ *Білокінь С. І.* Матеріали в історії мистецтва... – С. 201.

¹⁴ *Оглоблин О. П.* Вадим Модзалевський (1882–1920) ....

¹⁵ Дневник Якова Маркевича, 1735–1740 // Жерела до історії України–Руси. – Т. XII. – К. – Львів, 1913.

¹⁶ *Коваленко О. Б.* Чернігівська архівна комісія // УІЖ. – 1976. – № 12. – С. 121–126; *Його ж.* Вадим Модзалевський і розвиток архівної справи... – С. 208–209.

¹⁷ ЦДІАК України, ф. 856, оп. 2, спр. 2, арк. 15.

¹⁸ *Коваль О.* Вадим Львович Модзалевський ... – С. 112.

¹⁹ ІР НБУВ, ф. 12, спр. 753.

²⁰ *Залеська-Онишкевич Лариса.* Володимир Міяковський (1888–1972)... – С. 518.

²¹ Там само. – С. 519.

²² Там само.

²³ ЦДАВО України, ф. 3689, оп. 1, спр. 7, арк. 34.

²⁴ *Скоропадський Павло.* Спогади (кінець 1917 – грудень 1918) / Гол. ред. Яр. Пеленський. – К. – Філадельфія, 1995. – С. 158.

²⁵ ЦДАВО України, ф. 2457, оп. 1, спр. 1, арк. 2 зв.

²⁶ Там само, ф. 2201, оп. 4, спр. 2, арк. 4–4 зв.

²⁷ Там само, ф. 2457, оп. 1, спр. 57, арк. 1.

²⁸ ЦДІАК України, ф. 1235, оп. 1, спр. 1052, арк. 16.

²⁹ В. З. Завитневича – представника Міністерства ісповідань – було призначено 8 жовтня, О. І. Левицького – представника Міністерства освіти і мистецтв – лише 30 жовтня 1918 р.

³⁰ Передмова // Історія Академії наук України 1918–1923: Документи і матеріали. – К.: Наук. думка, 1993. – С. 8.

³¹ ЦДАВО України, ф. 2457, оп. 1, спр. 3, арк. 1–1 зв.

³² Там само, арк. 30.

³³ *Білокінь С. І.* Матеріали з історії мистецтва... – С. 186.

³⁴ *Ковальчук Г. І.* Питання архівної справи на сторінках журналу “Наше минуле” // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.). – К., 1998. – С. 39–46.

³⁵ Лист В. Модзалевського... – С. 140.

³⁶ ЦДАВО України, ф. 3689, оп. 1, спр. 17, арк. 1–3 зв.

³⁷ Доповідна записка В. Модзалевського про завдання Архівно-бібліотечного відділу Головного управління справами мистецтв та національної культури Директорії // Пам’ятки. – 1998. – Т. 1. – С. 82–83.

³⁸ *Коваленко О. Б.* Вадим Модзалевський і розвиток архівної справи... – С. 211.

³⁹ ЦДІАК України, ф. 856, оп. 2, спр. 5, арк. 1.

⁴⁰ *Коваленко О.* Модзалевський Вадим Львович // Українські архівісти: Біо-бібліогр. довід. – Вип. 1. – К., 1999. – С. 235.

⁴¹ ЦДАВО України, ф. 166, оп. 1, спр. 52.

⁴² ІР НБУВ, ф. 12, № 685, арк. 1.

- ⁴³ Список співробітників Головного архівного управління та Архівного фонду // Пам'ятки. – 1998. – Т. 1. – С. 136.
- ⁴⁴ Міяковський В. Доля архівної справи // Слово. – 1919. – 19 жовтня.
- ⁴⁵ Там само.
- ⁴⁶ ЦДАВО України, ф. 3966, оп. 1, спр. 3, арк. 24.
- ⁴⁷ Перший піврік існування Української академії наук та начерк її праці до кінця 1919 р. // Історія Академії наук України 1918–1923: Док. і м-ли. – К.: Наук. думка, 1993. – С. 209.
- ⁴⁸ Заремба С. З. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. – К.: Логос, 1995. – С. 182.
- ⁴⁹ Держархів м. Києва, ф. 16, оп. 469, спр. 250, арк. 1.
- ⁵⁰ Там само, ф. Р-346, оп. 1, спр. 248, арк. 1.
- ⁵¹ Лист Модзалевського... – С. 140.
- ⁵² Коваленко О. Б. Вадим Модзалевський і розвиток архівної справи. – С. 212.
- ⁵³ Держархів м. Києва, ф. Р-93, оп. 2, спр. 168, арк. 33–33 зв.
- ⁵⁴ ЦДІАК України, ф. 856, оп. 2, спр. 6, арк. 1.
- ⁵⁵ Там само.
- ⁵⁶ Там само.
- ⁵⁷ Лукомський Г. Венок на могилу пяти деятелей искусств. – Берлин, [1922]. – С. 8.
- ⁵⁸ ЦДАВО України, ф. 3966, оп. 1, спр. 33, арк. 2.
- ⁵⁹ Див.: Матяш І. Б. “Надіюся, що ця сторінка з історії архівної справи на Україні буде цікава для фахівців цього діла...” (маловідомий сюжет історіографії, архівознавства) // Студії з арх. справи та документознавства. – 1999. – Т. 4. – С. 187–195.
- ⁶⁰ ЦДАВО України, ф. 3966, оп. 1, спр. 21, арк. 190, 217.
- ⁶¹ Там само, оп. 1, спр. 6, арк. 197.
- ⁶² Там само, ф. 14, оп. 1, спр. 153, арк. 3 зв.
- ⁶³ Лист М. П. Василенка до Д. І. Багалія про стан архівної справи в Україні // Пам'ятки. – 1998. – Т. 1. – С. 175.
- ⁶⁴ Доповідна записка завідувача Архівного управління УСРР В. Міяковського до Київської губнаросвіти про діяльність і перспективи розвитку архівної справи в Україні // Пам'ятки. – 1998. – Т. 1. – С. 155.
- ⁶⁵ Див.: Матяш І. Б. Архівна наука і освіта в Україні 1920–1930-х років. – К., 2000. – С. 237–238.
- ⁶⁶ ЦДАВО України, ф. 3847, оп. 1, спр. 45, арк. 1–3.
- ⁶⁷ Передмова до щоденника, яку написав О. П. Оглоблин, видрукувана у Львові в газеті “Наші дні” у жовтні 1943 р.
- ⁶⁸ Білокінь С. І. Архівіст Володимир Міяковський... – С. 216.
- ⁶⁹ ЦДІАК України, ф. 856, оп. 2, спр. 2, арк. 14.
- ⁷⁰ Оглоблин О. П. Вадим Модзалевський (1882–1920).

Borshch I.

Cooperation of V. Modzalevskiy and V. Miiakovskiy in Archival Sphere during Ukrainian Revolution (1918–1920)

The article deals with creative cooperation of two well-known Ukrainian scientists in the area of archival affairs development in Ukraine in 1918–1920, undertakes the analysis of their attitudes towards archival affairs development, their common features and differences.